

іст. наук, доц. С. М. Нестерцова, канд. іст. наук, доц. В. Д. Нестерцов (Донецьк), О. М. Машкін (Київ), канд. екон. наук, доц. А. І. Верясев, канд. екон. наук, доц. І. Б. Тиренко (обидва з Горлівки), О. М. Федьков (Київ), д-р іст. наук, проф. П. К. Сміян (Луцьк), В. О. Муханова (Горлівка). Виступили також представники історичної науки РРФСР і БРСР: канд. іст. наук Н. С. Ватник (Коломна) «Характер, форми і динаміка руху учнів середніх навчальних закладів у 1905—1907 рр.», канд. іст. наук В. Г. Філяков (Мінськ) «Участь білорусів у революційному русі 1905 року в Донбасі».

На третій секції «Політичні партії, громадські організації та державні установи в революції 1905—1907 рр.» були заслухані 3 доповіді: «Вплив революції 1905—1907 років на теоретичну діяльність російської соціал-демократії» (канд. іст. наук, доц. А. І. Логунов, Москва), «Думська тактика більшовиків у революції 1905—1907 рр.: згуртування чи сепаратизм?» (канд. іст. наук, доц. Ю. Ю. Ієрусалимський, Ярославль), «Кульмінація першої російської революції на Україні та жандармсько-поліцейські органи» (канд. іст. наук, ст. наук. співроб. О. Ф. Овсієнко, Київ) і 8 повідомлень.

Четверта секція «Персоналії учасників революційного руху» була представлена 5 повідомленнями, пов'язаними з біографіями діячів революції 1905—1907 рр. і присвяченими, зокрема, невідомим сторінкам біографій А. Шляпникова (В. К. Клец, Дніпропетровськ), В. С. Войтинського (канд. іст. наук, доц. О. В. Розіна, Москва), П. І. Лященка (канд. іст. наук Є. Г. Сінкевич, Херсон), В. Д. Данчича (канд. іст. наук, доц. В. Г. Лещенко, Р. Л. Мармазов, обидва з Донецька), Лесі Українки (І. В. Захарова, Київ).

На заключному пленарному засіданні учасники конференції обговорили підсумки її роботи і схвалили рекомендації щодо дальшого поглибленого та всебічного вивчення історії першої демократичної революції 1905—1907 рр., події якої активно розвивалися на Україні і значною мірою визначили там увесь подальший хід історичного процесу аж до другої демократичної революції, що перемогла у лютому 1917 р.

Одержано 10.01.91.

Ф. Г. Турченко (Запоріжжя), О. Л. Олійник (Запоріжжя)

Республіканська наукова конференція «Проблеми історії національно-визвольного руху на Україні в період феодалізму та капіталізму»

8—9 січня 1991 р. у Запоріжжі відбулася наукова конференція, присвячена 500-річчю запорізького козацтва. Її організаторами були Інститут історії АН УРСР і Запорізький держуніверситет. Це перша за роки Радянської влади наукова конференція, присвячена національно-визвольному руху на Україні. В її роботі взяли участь 70 дослідників з 20 міст України, а також з Мінська і Москви.

Вступним словом конференцію відкрив ректор Запорізького держуніверситету, проф. В. А. Толок, який відзначив актуальність теми і вказав на шляхи розв'язання, пов'язаних з нею питань.

З доповіддю «Національне й інтернаціональне в суспільній свідомості» виступив заст. голови Запорізького облвиконкому, канд. філос. наук Є. Г. Карташов, який охарактеризував комплекс заходів, що проводяться в області в зв'язку з 500-річчям запорізького козацтва.

Теоретичний аналіз ролі українського національного руху в контексті загальноросійської визвольної боротьби в ХІХ — на початку ХХ ст. містився у доповіді д-ра іст. наук, проф. В. Г. С а р б е я (Інститут історії АН УРСР). Д-р іст. наук Ю. А. П і н ч у к (Інститут історії АН УРСР) у доповіді «Проблеми соціальних відносин і національно-визвольного руху періоду феодалізму на Україні» охарактеризував спірні питання теми, дав їм глибоке історіографічне обґрунтування.

Далі робота конференції проходила в чотирьох секціях. На засіданні першої секції, присвяченій періоду феодалізму, з доповіддю «Розгром Росією Запорізької Січі» виступив проф. Р. Д. Л я х (Донецьк). Він, зокрема, підкреслив, що осередок формування української державності — Запорізька Січ — був знищений російським урядом внаслідок здійснення загарбницької політики по розширенню імперії. Дослідник О. Л. О л і й н и к (Запоріжжя) на основі аналізу указу Катерини ІІ про ліквідацію Січі висунув ідею, що головною причиною ліквідації Січі були саме економічно-політичні міркування, а не соціально-класові чи військово-стратегічні, як це вважалося досі.

Гість з Білорусії В. А. С о с н о доповів про політику Росії щодо шляхетського руху на заході імперії в кінці ХVІІІ — на початку ХІХ ст. Киянка Ю. В. Х в а л і н а спинилася на ролі Києво-Могилянської академії в формуванні національної самосвідомості українського народу. На цей же секції було заслухано ще ряд цікавих повідомлень.

Друга секція об'єднала дослідників, які вивчають діяльність політичних партій і громадських об'єднань на Україні в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. Значний інтерес викликало повідомлення д-ра іст. наук, проф. Ф. Г. Т у р ч е н к а (Запоріжжя), в якому давалася оцінка вивченості історії національних партій на Україні в сучасній літературі, формулювалися напрями поглиблення досліджень. Дослідники Т. С. Г е р а щ е н к о (Запоріжжя) виступила з повідомленням про основні віхи історії Української народної партії, Н. М. З а л і с ь к а (Запоріжжя) охарактеризувала основні етапи історичної біографії Української демократичної хліборобської партії, С. Г. Ч м и р (Москва) розповіла про публіцистичну діяльність М. С. Грушевського в роки першої російської революції, О. М. І г н а т у ш а (Запоріжжя) дав оцінку національному руху за реформування православної церкви на Україні напередодні 1917 р. З цікавими повідомленнями на засіданні цієї секції виступили також М. А. Я к и м е н к о (Полтава), О. М. Я р м и ш (Харків), О. Ф. О в с і є н к о (Київ) та інші дослідники.

На засіданні третьої секції розглядалися питання міжнародних відносин на Україні в умовах феодалізму і капіталізму. З великою увагою були заслухані повідомлення Є. Д. П е т р е н к а (Київ) «Заселення українцями Кубані», Ю. М. І в а н о в а (Миколаїв) «З історії українсько-південно-слов'янських зв'язків другої половини ХІХ ст.», П. І. Г а р ч е в а (Сімферополь) «Національний рух кримських татар у березні — жовтні 1917 р.», Х. Ю. М и х и т а є в о ї (Запоріжжя) «Українсько-прибалтійські культурні і громадські зв'язки в другій половині ХІХ ст.» та ін.

Питання про висвітлення історії запорізького козацтва у джерелах та історичній літературі обговорювалися на засіданні четвертої секції. Проф. Г. К. Ш в и д ь к о (Дніпропетровськ) на аналізі публіцистичного твору В. Г. Політики «Записки о малороссийском дворянстве», де міститься цікава характеристика українського суспільства кінця ХVІІІ ст., припускає, що можливо на основі цього твору, пізніше В. Г. Політика написав відому «Історію Русів».

З широким оглядом праць англومовних дослідників, які вивчали історію запорізького козацтва, виступив В. В. Мірошниченко (Запоріжжя). С. О. Є к е л ь ч и к (Київ) присвятив свою доповідь огляду сучасної англومовної історіографії у висвітленні місця Кирило-Мефодіївського товариства в історії українського національного руху.

Більшість неупереджених західних дослідників визнають федералізм кирило-мефодіївців. Автор підкреслює, що подолання радянськими істориками застарілих догматичних поглядів на Кирило-Мефодіївське товариство та посилення об'єктивістської тенденції в немарксистській історіографії призведе до вироблення спільних підходів, плідного обміну думками про цей важливий етап розвитку українського національного руху.

На заключному пленарному засіданні конференції було підбито підсумки її роботи й прийнято рішення провести наступну конференцію з питань історії національно-визвольного руху на Україні в 1992 р. у Миколаєві.

Одержано 10.01.91.

С. В. Віднянський (Київ), І. В. Євсеєнко (Київ)

Договір про наукове співробітництво між Інститутом історії України АН УРСР та Історичним інститутом Словацької АН

Інститут історії України АН УРСР вже протягом багатьох років підтримує наукові зв'язки із спорідненими академічними установами ряду країн Східної Європи, а з 1986—1988 рр. на договірній основі розвивав пряме співробітництво з інститутами історичного профілю Болгарії, Польщі і Чехо-Словаччини. В центрі уваги спільної праці істориків були питання розвитку історичних зв'язків та післявоєнного співробітництва України з цими державами, участі громадськості у міжнародних відносинах. Так, результатом співробітництва українських істориків з чехословацькими колегами стало видання спільного наукового збірника «Украинско-чехословацкие интернациональные связи» (К., 1989), а з болгарськими ученими — збірника досліджень і спогадів «Дорогами дружбы» (Софія; Київ, 1989).

Однак раніше вибір тем і проблем для спільної науково-дослідницької роботи, визначення її цілей та завдань, здійснювалися переважно на основі політичної кон'юнктури. Звідси — замовчування «небажаних» фактів, проблем та суперечностей у взаємовідносинах наших країн, поява нових «білих плям» у їхній історії. До розряду негласно заборонених для вивчення і популяризації увійшли цілі напрями та періоди в історії міжнародних зв'язків України із східноєвропейськими країнами.

Тому природним у руслі утвердження нового мислення став перегляд раніше підписаних договорів про міжнародне наукове співробітництво Інституту історії України АН УРСР з метою уточнення його засад, а також тем спільних досліджень, форм і термінів їх реалізації. Тим більше, що у країнах Східної Європи після революцій 1989 р. були здійснені принципові зміни у системі суспільних наук. А саме: проведені деполітизація, організаційно-структурна і кадрова перебудова наукових установ історичного профілю. Багато з них були або повністю ліквідовані, або перейменовані з суттєвою зміною основних напрямів науково-дослідницьких робіт. Так, колишній Радянсько-Чехословацький інститут ЧСАН перейменовано в Інститут країн Східної Європи з відповідною переорієнтацією проблематики наукових досліджень. Глибокі революційні перетворення в країнах Східної Європи, переміщення їх зовнішньополітичних пріоритетів із Сходу на Захід під гаслом «повер-